

Makulátlan tükör
Tanulmányok a *Makula nélkül való tükör*
című kegyességi műről

Szerkesztette
Maczák Ibolya

MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport
Budapest, 2016

FRAUHAMMER KRISZTINA

Egy kevésbé ismert epizód ...

(Schmiedt Ferenc Lelki Házikincstára)*

Jelen tanulmányban egy, az Újfalusi Judit által fordított *Makula nélkül való tükkör* (1712)¹ hatástörténetéhez kapcsolódó, eddig kevésbé ismert, 19. századi epizódot szeretnék bemutatni. Ekkor, vélhetőleg 1888-ban jelent meg a *Die heilige Familie – Jesus! Maria! Joseph! unser Schutz im Leben! unser Trost im Sterben!* főcímet² viselő illusztrációs könyv Németországban. Az 1910-es évekből már magyar fordítását is ismerjük, hasonló címmel: *Jézus Mária József, Életünkben segítségünk, halálunkban vigaszunk!* Schmiedt Ferenc pap fordításában.³ A három könyvet az köti össze, hogy különböző korban élt szerzőik ugyanannak a híres barokk kapucinusnak, Martin von

* A szerző az MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport munkatársa.

¹ A könyv teljes címe és bibliográfiai adatai a következők: ÚJFALUSI Judit, *Makula nélkül való tükkör, Melly az üvözítő Jézus Kristusnak, És Szent Szűléinek életét, így keserves kinszenvedését, és halálát adgya elé, Mell Superiorok Engedelmebiül, Szűz Szent Klára Szerzetében lévő Újfalusi Judit által Cseh nyelvből Magyar nyelvre fordítottatott, És a tekintetes és nagyságos ujalui Újfalusi Klára Asszonyoknak, tekintetes, és nagyságos Karancs Berényi György Uram, ő Nagysága kedves Házastársának költségen kibocsátatott*, Nagy-Szombatban, A' Jesus Társasága Akademiája bötüivel, 1712.

² A könyv teljes címe és bibliográfiai adatai a következők: Martino COCHEM und *Die heilige Familie – Jesus! Maria! Joseph! unser Schutz im Leben! unser Trost im Sterben! Ein geistiger Hausschatz zur religiösen Erbauung für katholische Christe. Auszug aus dem Grossen Leben Christi des P. Martino v. Cochem*, Priester des Capuziner-Ordens, herausgegeben mit hoher bischöflicher Genehmigung, München, Commissions-Verlag von Wilhelm Herzog, Druck von H. Münchmeyer in Dresden, o. J. A teljes mű letölthető a Bayerische Staatsbibliothek digitális gyűjteményéről az alábbi elérhetőség alatt: <http://daten.digital-e-sammlungen.de/~db/0000/bsb00007271/images/index.html?seite=000-1&l=de>. (Utolsó letöltés dátuma: 2015. június 15.)

³ A könyv teljes címe és bibliográfiai adatai a következők: *Jézus Mária József, Életünkben segítségünk, halálunkban vigaszunk! Lelki házikincstár a keresztény katolikus hívők lelki épülésére Cochem M. kapuczinus atya „Jézus élete” szabadon átdolgozta* SCHMIEDT Ferenc Esztergom főegyházmegyei áldozár. Magyar központi könyvraktár és könyvkiadóhivatal, Bp., [é. n.], 3 kötetben. Ismert egy másik kiadás is, amely szintén nem tartalmaz évszámot, és ezen az átdolgozó neve sem szerepel, e kiadás adatai: *Jézus Mária József, Életünkben segítségünk, halálunkban vigaszunk! „Jézus élete” Lelki házikincstár a keresztény katolikus hívők lelki épülésére* COCHEM M. kapuczinus atya, Bp., „Lelki házikincstár” kiadóhivatala, é. n. Szinyeyi említ egy további, szintén három kötetes kiadást is Jézus élete címmel, amelynek megjelenési helye Brünn, kiadási éve 1896., bővebben ld. <http://mek-oszk.hu/03600/03630/html/s/23178.htm>, (Utolsó letöltés dátuma: 2015. június 15.)

Cochemnek a *Das grosse Leben Christi* (1677)⁴ című munkáját használták fel saját alkotásukhoz. A forrás tehát ugyanaz, a kontextus, a kor, és a célkitűzések azonban merőben eltérnek egymástól. Elemzésemben Schmiedt Ferenc századfordulós átdolgozásán keresztül szeretném bemutatni miként alakítják, módosítják ezek a körülmények az eredeti, 17. századi német mű koncepcióját.

Igazi katolikus munkák

Martin von Cochem *Das grosse Leben Christi* című munkája 1677-ben jelent meg első alkalommal Mainzban, a Zubrodt kiadónál. Ismert, hogy a nagy siker miatt, a könyvet még a szerző életében számos alkalommal kiadták és a kiadási adatok később is nagy népszerűségről tesznek tanúságot.⁵ A felvilágosodás korában számos negatív kritika érte a művet, hiszen a kor racionális szellemiségével nehezen volt összeegyeztethető az általa közvetített érzelmekre, misztikus Istentapasztalásra és csodás történetekre építő vallásosság. A romantika kora azonban ismét megfelelő rangra emelte a kapucinus könyveit. A korszakban tapasztalható vallási közönyösség növekedése, az egyház fogalomalkotó és világmagyarázó monopóliumának elvesztésétől való félelme, arra készítette a klérus tagjait, hogy versenybe szálljanak az emberi értelemmel, a tudományos technikai előrehaladással és az isteni kinyilatkoztatásba és a tanítóhivatal hagyományaiba vetett hitet különösen is előtérbe helyezték.⁶ Az ideál a keresztény középkor lett, ami a skolasztika újraéledését, erős apologetikai irányultságot, a lelkeség és pasztorális munka terén újra a trienti szelle-

⁴ A könyv teljes címe és bibliográfiai adatai a következők: Martin COCHEM, *Das grosse Leben Christi, oder ausführliche andächtige und bewegliche gantz Volkommene Beschreibung deß Allerheiligsten Lebens und bitterm Leidens unsers Herrn Jesu Christi und seiner gloriwürdigsten Mutter Mariae*, Mainz, Zubrodt, 1677.

⁵ Az első kiadást számos további követte: 1679, 1680, 1681, 1683, 1689, 1707. Ezeket 1707-ig kisebb-nagyobb változtatásokat végzett a szerző, de ez után már csak az 1689-es, illetve 1707-es változatokat nyomtatták újra egészen 1933-ig, csak Németországban 314 alkalommal. Az utánnyomásokról ld. Konradin ROTH, *Das Verzeichnis der Schriften des P. Martin von Cochem* = Konradin ROTH, Peter SCHERL, Reinhold SCHAMMERS, *Pater Martin von Cochem, Kapuziner 1634 Cochem – 1712 Weghäusel, Festschrift zur Feier des 350. Geburtstages in seiner Heimatstadt*, Cochem, Kirchengemeinde St. Martin, 1984, 45–72.

⁶ A 19. század modernizmusának egyházra gyakorolt hatásáról könyvtárnyi szakirodalom áll rendelkezésünkre, így itt csak néhány irányadó munkát szeretnénk megemlíteni: Norbert BUSCH, *Katholische Frömmigkeit und Moderne: Die sozial- und Mentalitätsgeschichte des Herz-Jesu-Kultes in Deutschland zwischen Kulturkampf und Ersten Weltkrieg*, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 1997. Urs ALTERMATT, *A katolicizmus és a modern kor: A svájci katolicizmus 19. és 20. századi társadalom- és kultúrtörténete*, Bp., Osiris, 2001. Anders JARLERT, *Piety and Modernity: The dynamics of religious Reform in northern Europe 1780–1920*, Leuven, University Press, 2012. GÁRDONYI Máté, *Bevezetés a katolikus egyház történetébe*, Bp., Jel, 2006, 292–316.

miség előretörését hozta magával.⁷ Mindezek a folyamatok a Mária-, Jézus Szíve-, Szent Család, Gyermek Jézus, Oltáriszentség tiszteletének előretörését, bizonyos szentek kultuszának fellendülését, az ezekhez kapcsolódó áhítat gyakorlatok, kilencedek, népmissziók terjedését hozták magukkal.⁸ E törekvésnek fontos fórumai és eszközei voltak a különféle vallásos olvasmányok, elmélkedésgyűjtemények, imakönyvek, imafüzetek és katolikus sajtótermékek, ahogy Cochemről írott 1910-es munkájában Johannes Schulte is utalt erre: „A felvilágosodás silány munkái helyett igazi, katolikus vallásos házi olvasmányokat adni az emberek kezébe.”⁹ E munkáktól a hívek vallási elmélyülését, a keresztény értékek megőrzését és a fokozottabb elköteleződését remélte az egyház. Ez a most bemutatott átdolgozás előszavából is világosan kiderül:

Manapság ugyanis sok keresztény családnál, a családtagok jámborságának s Istenfélelmének vallásos könyvek általi ápolását és neveltetését már időszertünetlenül tartják, mert mint mondják, az ilyesmi álszenteskedésre, képmutatásra vezet, s alkalmatlanokká teszi az embereket a praktikus életre. Aki egész nap fárad, dolgozik, annak nyugalomra, pihenésre van szüksége (nagyon természetes), s egy heti folytonos keserves munka után legalább a vasárnap délutánt kell a test üdülésére, örömeire fordítani, szentelni. Még kevésbé való, hogy a serdülő ifjúság életkedvét rontsuk az ily féle könyvek olvasásával, elég ideje lesz még az élet komolyabb oldalával is megismerkedni. – Élete virágában, annak tavaszán kell a lelket kellemes benyomásokkal eltölteni, hogy megteremtsük kedélyvidámságát, s megteremtve megmentjük azt a késő aggkornak is. Körülbelül így hangoznak az újabb kor, a modern keresztények evangéliumának igéi.¹⁰

E hitbuzgalmi irodalmi alkotások széles rétegeket céloztak meg, sokszor akár műveltebb közönséget is feltételezve. Íróik rendszerint papok, kántorok, tanítók

⁷ Erre az időszakra esik Mária szeplőtelen fogantatásáról szóló 1854-es pápai enciklika kiadása, amelyet négy év múlva a Lourdes-i látomások követnek. E két esemény jelentős mértékben fellendíti Mária kultuszát és az ehhez kapcsolódó áhítat gyakorlatokat, például a májusi litániákat. Mária tisztelete mellett kedvelté válnak a Szent Józsefhez, Xavéri Szent Ferenchez, Szent Antalhoz intézett különféle ájtatosságok, elszaporodnak a hozzájuk mondott kilencedek. BUSCH, *i. m.*, 20–21. Nagy fellendülés tapasztalható a rózsafűzér ájtatosság terén is. „Most újrakalkulnak a rózsafűzér-társulatok, az örök rózsafűzerek, imádkozzák megint mise közben is, legfőképpen úrfelmutatáskor állnak meg.” SÖVEGES Dávid, *Fejezetek a lelkiesség történetéből II*, Pannonhalmi, Bencés Kiadó, 2007, 156.

⁸ GÁRDONYI, *i. m.*, 294.

⁹ Johannes Chrysostomus SCHULTE, *P. Martin von Cochem 1634–1712, sein Leben und seine Schriften*, Freiburg i. Br., Herder, 1910, 199–200.

¹⁰ SCHMIEDT, *i. m.*, Előszó/IV.

vagy apácák, akik a hívek (immár a műveltebb, és egyáltalán nem csak a falusi, hanem a polgári származású, iskolázott hívek) igényét igyekeztek kielégíteni.¹¹ Jól szemlélteti ezt egy, a Szent-István-Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályán 1895. május 2-án felolvasott beszéd a katolikus népies irodalomról:

Nekünk, a nép közt élő, velük örvendő vagy szenvedő íróknak engedtessek meg, hogy oda ülhessünk a falusi, a kisvárosi családi tüzhely köré; oda, ahol még keresztény szellem honol, hogyha nem is nagy tehetséggel, feltűnést keltő zajjal, de csöndes, boldogító munkássággal útját álljuk ama pusztító szellemnek, vagy talán szellemtelenségnek, mely a felső regényirodalomból már a népirodalomba is hihetetlen gyorsasággal leszivárog. [...] Katolikus hitéletet óhajtunk? Oltáraink előtt imádkozó népet keresünk, hitszilárdabb nemzedékért epekedünk, alkotmányos jogait meggyőződése szerint gyakorló polgárokat akarunk nevelni? [...] Ennek a szebb, biztatóbb jövőnek talaját első sorban hivatott népies íróink tördelhetik meg.¹²

A hívek hitbuzgalmának olvasás általi erősítése mellett tehát, a kortárs világi irodalom alkotásainak, és az azokban közvetített „veszélyeknek” az ellensúlyozása is motiválta az új lelkeségi munkák kiadását. Mindezekon túl, a korabeli polgári vallásosságban megragadható volt egyfajta, az egyházon belüli lelkeség megújítására irányuló biblikus spiritualitás is. A prédikáció újra felfedezte a homíliát, új lelki könyvek is készültek biblikus alapon,¹³ és egész sor Jézus, illetve Mária élete könyvet is írtak ebben a korban.¹⁴

Az itt vázolt folyamatoknak köszönhetően újra a figyelem középpontjába kerültek a költőien fogalmazó, gyermekien áhítatos stílusú Martin von Cochem munkái,

¹¹ NAGY Ilona, *Apokrif evangéliumok, népkönyvek, folklór*, Bp., L'Harmattan, 2001, 22–23.

¹² BODNÁR Gáspár, *A katolikus népies irodalomról. Felolvasatott a tud. és irod. osztály 1895. május 2-ikán tartott ülésében*. Bp., Szent-István-Társulat, 1896 (A Szent-István-Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályának felolvasott üléseiből, 14) 3–8.

¹³ SÖVEGES, *i. m.*, 247–248.

¹⁴ Jézus- és Mária-életrajzok a korszakból: LÉVAY Miklós, *A boldogságos Szűz Mária élete, tisztelete, szentbelyei, legendái*, Bp., Franklin, 1935; KÜHÁR Flóris, *Szűz Mária élete*, Bp., Palladis, 1922; LORBER Jakab, *A gyermek Jézus, (Jakab evangéliuma, isteni kinyilatkoztatás)*, Rákosliget, Kiadja a német új Salem-írások jogosított magyar kiadója Horti Ede, 1924; RUSCHEK Antal, (Dupanloup Bódog után ford.), *A mi Urunk Jézus Krisztus élete*, Győr, Szent István, 1895; FISCHER-COLBRIE Ágost, TÓTH Béla, *A mi Urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv*, Bp., k. n., 1893; MELCZER Gyula, *A mi Urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv*, Bp., [k. n.], 1884; INTAY Vazul András, *Jézus és Mária élete*, Pest, [k. n.], 1867; RENAN Ernő (franciából fordította Dr. Sárosi Kornél), *Jézus élete*, Bp.–Bécs, Deubler József Könyvkereskedés, 1893, (számos kiadást megért); MENYHÁRT János, *Jézus Krisztus élete*, Pest, Egyházi Könyvtár I, 1858; ÁCS Benjamin, *A mi Urunk Jézus Krisztus élete*, Pest, [k. n.], 1858.

köztük a Jézusról és Máriáról írott életrajza. A műnek számos újbóli kiadása mellett, rövidített és korszerűsített átdolgozásai is születtek ekkor, melyeket több nyelvre lefordítottak.¹⁵ E fordítások sorába illeszkedik Schmiedt Ferenc munkája.

Lelki Házikincstár

Schmiedt Ferenc esztergomi egyházmegyei áldozópap a német *Die heilige Familie – Jesus! Maria! Joseph! unser Schutz im Leben! unser Trost im Sterben!* című munka alapján állította össze munkáját. Jóllehet erre vonatkozó utalást könyvében nem találunk, a művek tartalmi összevetése, a cím és az illusztrációk teljes egyezése ezt teljesen egyértelművé teszi.

A német mű keletkezéséről, szerzőjéről nagyon kevés információval rendelkezünk. Az első oldalakon található 1888-as fuldai püspöki egyházi jóváhagyás alapján következtethetünk arra, hogy ekkor, illetve az ezt követő években adhatták ki a müncheni Herzog Kiadónál, a dresdai Münchmeyer nyomda nyomtatásában. Összeállítójáról nem ismerünk megbízható adatokat.¹⁶ A mű gyakorlatilag a nagy életrajz összefoglalása 954 lapon, 1 kötetben, nagyon gazdagon, összesen 793 darab képpel illusztrálva. Ezek többsége képeslap méretű fekete-fehér metszet, illetve 32 színes, egész lapos litográfia. Egy nagyon igényes, szépen kivitelezett könyvről van tehát szó.

Az összeállító nem tüntette fel, hogy Cochem munkájának melyik kiadásából dolgozott. Könyvébe az 1707-es kiadás előszavát, approbatióit és egyházi jóváhagyásait emelte át, így azt feltételezzük ez a kiadás lehetett az átdolgozás alapja. Az

¹⁵ A *Das grosse Leben Christi* ekkor megjelenő újabb kiadásainak, átdolgozásainak adatait és a hozzájuk fűzött megjegyzéseit SCHULTE, *i. m.*, 200 alapján közlöm: Hrsg. von mehreren Geistlichen, Landshut, 1841; Hrsg. von F. W. BRUCKBRÄU, Augsburg, 1842, (nagyon gyakran után nyomják); neu bearbeitet von M. SIMPEL, Regensburg, 1844, (nagyon elterjedt, gazdagon illusztrált); n. n., Münster, 1855; neu bearbeitet von Ch. KLEINBOLDT, Mainz, 1860; besorgt durch A. MAIER, Freiburg, 1869, (gazdagon illusztrált, emiatt nagyon drága, 9M, de ennek ellenére 26.000 példányt eladtak belőle 40 év alatt); überarbeitet von L. C. BUSINGER, Einsiedeln, 1875, (gazdagon illusztrált, nagyon sokszor újra nyomtatják); P. STEINBERGER, Fortis, München, 1904.

¹⁶ Egyes antikvár oldalakon megjelenik A. Breyer neve is szerzőként. Számos német bibliográfiai mű átlapozása után az internet keresőjét hívtam segítségül. Egyetlen, közel sem megbízható adatra bukkantam csak, egy 1968-as német lapban (Alois KLUG, *Aus der Geschichte von Hermannseifen*, Riesengebirgsheimat, Heimatblatt für die ehemaligen Kreise Hohenelbe und Trautenu, 1968, 22/3, 65). E szerint 1867-ben, a mai Csehország területén található Hermannseifenben (Rudník) élt és működött egy Adolf Gustav Breyer nevű pap. Ha abból indulunk ki, hogy e művek szerzői elsősorban papok voltak, esetlegesen szóba jöhet az ő személye, ennek bizonyítékait azonban nem sikerült tovább feltárni.

1707-es, eredeti Cochem-műből gyakorlatilag csak Jézus fogantatásától haláláig és limbusba való leereszkedéséig tartó eseményeket, valamint a végső dolgokról, utolsó ítéletről, halálról, pokolról szóló fejezeteket hagyta meg. A világ keletkezéséről, Mária szüleinről, és gyermekkoráról szóló fejezeteket teljesen elhagyta és a középpontba a Szent Családot helyezte. Erre utal az újonnan választott cím, amelyben talán némi tudatosság is megragadható, összefüggésben a korszakban új lendületet nyert Szent Család kultuszával. A 19. század végén kibontakozó Szent Család tiszteletében egy olyan identifikációs modellt kívánt nyújtani az egyház a hívek számára, amely példaképe, mintája lehetett a polgári társadalomban élő profán, ideális kispolgári családnak. Az ősi szent család ekkora már elvesztette spirituális, misztikus jellegét, ám az általa megtestesített erkölcsi értékek és normák egy szakrális belső világot teremtettek a mindennapok család fogalma köré. Ennek háttérben természetesen ott kell látnunk a romantika gyermek felé fordulását és a családi élet abszolutizálását.¹⁷ Jézus, Mária és József életének bemutatása által, minden hívő útmutatást kaphatott saját családi és egyéni életútjának keresztény formálásához. Az átdolgozás középpontjában, az alapműhöz hasonlóan, itt is a szenvedéstörténet áll, rámutatva arra, hogy „aki Krisztussal szenved itt a földön, az Krisztussal fog megdicsőíttetni oda fönt az égben.”¹⁸

A fent említett részek elhagyása, és a cím megváltoztatása mellett, a német szerző átfogalmazta az eredeti barokk szöveget, lerövidítette a Cochem-műben található elmélkedéseket, imaszövegeket, katechetikai részeket. Benne hagyott azonban számos legendát (például Abgar, edesszai király történetét) és magán kinyilatkoztatást Szent Gertrúdtól, Mechtildtől, Brigittától. Erre maga az egyházi jóváhagyást adó püspök is utal az engedély szövegében: „ezeket benne hagytuk, tudva, amire már Cochem szintén utalt, hogy ezek hitelességét több pápa is elismerte, ugyanakkor további szavahihetőséget nem tulajdonítunk nekik, de tudjuk, hogy

¹⁷ A Szent Családot a 17. századtól kezdték önállóan ünnepelni, de ikonográfiai ábrázolásai már jóval korábbiak (14. sz.). A 19. század átalakuló családképe nyomán kapott új lendületet a kultusz. 1890-ben egyházi jóváhagyást kapott a Szent Család Ájtatosság, majd 1892. június 14-én XIII. Leó breverje engedélyezte a Názáreti Szent Család Tiszteletére Alapított Egyesületek létrehozását. Emellett számos imalap, imakönyv, áhítatirodalmi alkotás és sajtótermék segítette a tisztelet terjedését. XI. Piusz 1921-ben tette hivatalossá ünnepnapját, amely a vízkereszt nyolcadába eső vasárnap. A kultusz kultúrtörténeti jelentőségéről bővebben ld. Hubertus LUTTERBACH, *Klara Fey (+1894) und die „Schwestern vom armen Kinde Jesus“*, *Trierer Theologische Zeitschrift*, 2002, 274–296; Hildegard ERLEMANN, *Die Heilige Familie: Ein Tugendvorbild der Gegenreformation im Wandel der Zeit, Kult und Ideologie*, Paderborn, Freundeskreis Heimatland Münsterland, 1993, 171–201.

¹⁸ COCHEM, *i. m.*, Vorrede/V.

ezek a hívőket megszólítják, és aszkétikus értékkel bírnak.”¹⁹ Ez a 19. század végi Cochem-átdolgozás kerülhetett a Pest megyei római katolikus lelkész és hittanár, Schmiedt Ferenc (1867–?) kezébe.

Életéről kevés adattal rendelkezünk, de annyi ismert, hogy több önálló mű és fordítás kötődik nevéhez.²⁰ Cochem munkájának átdolgozása szintén fordításai közé tartozik, jóllehet erről egyáltalán nem tesz említést *Lelki Házikincstár*ában. Ez egészen egyértelmű, különösen a mű elején, ahol betűhív egyezést mutat a szövegek egybevetése. Majd lassan, fokozatosan egyre gyakoribbak a pap által beékelt kiegészítések, átdolgozások. Így például a fejezetek címeiben az egyházi ünnepek neveinek magyar megfelelőit tünteti fel, illetve minden fejezetet a vonatkozó szentírási részekkel vezet be. Emellett Jézus, Mária és József életútjának epizódjait útmutatásokkal, elmélkedésekkel, magyarázatokkal egészíti ki (például: *Olvasandó karácsony előestéjén, A körülmételekről, Jézus szent Nevéről elmélkedés, Gyümölcsoltó Boldogasszony lényegéről, Az anyák tisztulási áldozatáról, Gyertyaszentelő Boldogasszonyról, A 40 napi böjt eredetéről és hasznáról, Az Oltáriszentség lényegéről*), erősítve ezzel a mű katechetikai vonásait. A beékelt elmélkedéseket olvasva, olykor olyan érzésünk lehet, mintha Schmiedt Ferenc egy prédikációt, vagy homíliát adna az olvasók kezébe, bennük többször személyesen is megszólítva, illetve felszólítva őket.

Akit a sors üldöz, akit a nyomor fenyeget, hová forduljon, kihez menjen? Ha a bűn súlya nyomja az ember szívét; ha az Isten büntető keze súlyos csapások alakjában nehezedik az emberre, kihez, hová meneküljön a szegény csüggedő ember? Ha a sors üldöz, s nyomorgat a szegénység, kihez menjünk, kit kövessünk? Senki máshoz, csak a boldogságos Szűzhöz.²¹

Számos helyen rövid kérdéseket, sőt egész kérdés-folyamokat, elgondolkodtató rövid kijelentéseket is közbeékel, hogy segítse a hívek önvizsgálatát.

¹⁹ A püspöki jóváhagyás szövege a német mű 5. lapján olvasható németül, a fordítást e cikk szerzője végezte.

²⁰ A szerzőről Szinnyei pár sorát ismerjük csak. Ezek szerint a Gödön 1867. október 23-án született római katolikus lelkész és hittanár középiskoláit Budapesten és Nagyszombatban, a teológiát a bécsi Pazmaneumban végezte. 1892. okt. 14-én szentelték pappá, majd egy évig hitoktató a fővárosban, 1893. nov. 1-től budapest-erzsébetvárosi káplán, mellette pedig főreáliskolai hittanár. Életének további eseményeiről nem tudunk. Munkái: *A kálvária tragédiája* (Francziából Henrik Boló után), Bp., Országgyűlési Értesítő kő- és Könyvnyomdája, 1895; *A hitetlen* Bp., [k. n.], 1895; *Igaz mesék, Életképek*, Bp., 1899; *Az első szent áldás napja*, Bp., [k. n.], 1899. Ld. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/s/s23178.htm>. (Utolsó letöltés dátuma: 2015. június 15.)

²¹ SCHMIEDT, *i. m.*, 963.

Barrabás ártatlan mellette ...! Óh világ, hát ilyen a te ítéleted ...? Ez a te igazságérzeted? Jól van, legyen... Csak menj' továbbra is a magad útján! Csak továbbra is járj utaidon. Lesz még idő, mikor te fogsz majd előtte állani? De vigyázz... Vigyázz nagyon, mert ezért is számot kell ám majd adnod... Az Isten-gyilkosságért, hogy fogsz számolni? Nehéz átok lesz az lelketen.²²

Emellett gyakran felhívja a figyelmet aktuális társadalmi problémákra, különös hangsúllyal a keresztény családi élet helyes értékeire. Ezeknek az iránymutatásoknak az összességéből jól kirajzolható egyfajta keresztény család ideál, amelynek „megrajzolása” már a német műben is fontos célkitűzésként jelent meg.

Templomba restell menni, az nem néki való, nem nektek való. Igen. De a templom helyett hová mén? A korcsmába, a csapszékbe. Oda nem röstellt elmenni, az már illő dolog, lássátok keresztény olvasóim, ezek a ti igazi ellenségeitek, ezektől mentsen meg az Úr Isten.²³

De a szülőknél sem szabad ám feledniök, hogy gyermekük jó vagy rossz volta ő tőlük függ, [...] hogy gyermekük boldogsága vagy boldogtalansága az ő kezükbe van letéve. A hogy nevelik gyermekeiket, olyan ember válik majd belőlök. Láttam már gyermeket, a ki boldogult szülőinek emlékét anynyira sem becsülte, mint bármely más emberét, a kit harag futott el, valahányszor szülőire gondolt. De hát miért? Azon egyszerű okból, mert szülőit tartotta boldogtalansága okozóinak.²⁴

A közbeékelések azért is elgondolkodtatóak, mert Martin von Cochem eredeti Krisztus-életrajzában is sok hasonló jellegű elmélkedést, útmutatást, tanítást lehetett olvasni. Nem valószínű, hogy Schmiedt Ferenc ismerte ezeket, ugyanakkor hasonló célok motiválták mindkettőjüket: megújítani a hitéletet, a híveket az erkölcsös, keresztény élethez visszavezetni és bűnbánatra indítani. E pasztorációs célkitűzéseknek korszaktól függetlenül leginkább a prédikáció, illetve homília műfaja felelt meg, melyek a 19. század második felében újra népszerűvé váltak. Ám míg Cochemnél ezek a tanító és homiletikai részek sohasem kerültek túlsúlyba az életrajzi történetek mellett, addig Schmiedt Ferenc művében – főleg a mű végéhez közeledve – egyre erősebbé válik ez a jelleg. Különösen a passió történeténél, ahol már nagyrészt eltér az eredeti német szövegtől és elmélkedésekkel, tanításokkal, prédikációrészletekkel helyettesíti a szenvedés történetének érzelemgazdag és na-

²² *Uo.*, 910.

²³ *Uo.*, 635.

²⁴ *Uo.*, 1113.

gyon aprólékos leírását. Így a mű végére érve már gyakorlatilag teljesen eltűnnek az átfedések a német és a magyar szövegek között. Míg a magyar mű az *Élet* című nagyobb egységgel zárul, amelyben a feltámadásról, Krisztus Tamásnak, az apostoloknak és az Emmauszi tanítványoknak való megjelenéséről és a földön való 40 napi tartózkodásáról ír,²⁵ addig a német szöveg a *Halál, Utolsó Ítélet, Mennysország és Pokokról* írott 24 fejezettel zárul.²⁶ A műben tehát fokozatosan kap egyre nagyobb és nagyobb teret Schmiedt saját koncepciója, amit feltehetőleg a fordítás folyamata és saját olvasmányélményei, papi munkája szintén tovább alakítottak. Ezt jelzi azoknak a kortárs műveknek a sokasága, amelyeket beleépített a fordított szövegbe.²⁷ Ezek mellett gyakoriak a szentektől, misztikusoktól (Granadai Szent Lajos, Emmerich Katalin, Szent Bernát, Kaniziusz Szent Péter, Néri Szent Fülöp, Kempis Tamás, Szent Brigitta, Szent Mechtild és Gertrúd) származó idézetek, amelyeket előszeretettel egészít ki kortárs magyar vallásos költők alkotásaival.²⁸ A verseket az egyes fejezetek végéhez fűzi, nem egyszer lerövidítve, vagy lecserélve ezekkel az eredeti német műben található imákat.

A kiegészítések sorát még egy apró megjegyzéssel kell zárnunk. Mind a német, mind pedig a magyar mű szerves részét alkotják az illusztrációk, amelyekkel gazdagon el vannak látva az olykor egy, máskor három kötetes kiadások. Schmiedt Ferenc ezekhez egy további egész lapos fekete fehér nyomat sorozatot illeszt, W. Walter, drezdai metsző munkáiból. Összesen 32 nyomatról van szó. A végered-

²⁵ *Uo.*, 1123–1274.

²⁶ COCHEM, *i. m.*, 785–954.

²⁷ MUNKAY János, *Jézus Krisztus Isten fia s a világ megváltója kinszenvedésének és halálának története*, Balassa-Gyarmaton, [k. n.], 1858; UŐ, *A boldogságos Szűz Máriának élete*, Pest, Bucsánszky, 1854; INTAY Vazul András, *Jézus és Mária élete*, Pest, Emich Gusztáv, 1867; Emil BOUGAUD (ford. DOBOS Lajos, SPETT Gyula), *Jézus Krisztus*, Eger, 1885 (Kereszténység és korunk, 2); SZABÓ Imre, *Néphez alkalmazott egyházi beszédek az év minden vasárnapjai- és ünnepeire*, Eger, Érseki Líceum Könyvnyomdája, 1858–1861, II; Henri-Dominique LACORDAIRE, *Sainte Marie Madeleine*, [h. n.], [k. n.], 1859; Henrik BOLÓ (ford. SCHMIEDT Ferenc), *A Kálvária tragédiája*, Bp., Országgyűlési Értésítő Nyomda, 1895; PÁLY Endre, *Krisztus Urunk hét szava a kereszten, nagybőjti beszédekben*, Ungvár, [k. n.], 1876.

²⁸ A költők sorában többnyire papokat találhatunk, így Füley Szántó Lajos (1851–?), Pály Endre (1849–?), Garay Alajos (1818–1886), Kálmán Károly (1858–?), Csicsáky Imre (1860–?) római katolikus plébánosokat, Sulyánszky Antal (1815–1906) esztergomi kanonokot, Tárkányi Béla (1821–1886) apát-kanonokot, valamint néhány civil személyt: Kuliffay Edét (1839–1881), a budapesti Nemzeti Színház altitkárárt és Radnyánszky Gyula (1858–?) költőt és hírlapírót. A szerzőkről bővebben ld. Szinnyei József *Magyar írók élete és munkái* vonatkozó köteteit, online elérhetősege: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (Utolsó letöltés dátuma: 2015. június 15.)

mény egy kiállításában (825 illusztráció) és méreteiben (30cm x 25cm, 1247 oldal, 10 kg) is impozáns könyv lett.

Összegzés

Ismert, hogy Újfalusi Judit átdolgozása még a 19. század végén is töretlen népszerűségnek örvendett, különösen a falusi, egyszerű népesség körében. Schmiedt Ferenc munkájáról egyáltalán nincsenek olvasástörténeti adataink, így azt sem tudjuk megállapítani, hogy a modernizálás és a kortárs alkotásokkal való frissítés miként hatott az olvasókra. Egyáltalán hatott-e rájuk, eljutott-e hozzájuk, olvasták-e például az impozáns és olvasásra nem igazán kézhez álló külleme miatt? E kérdések megválaszolásához további kutatómunkára lenne szükség. Mindezek hiányában – ismerve a német és a cseh kiadások hatástörténetét – azt feltételezhetjük, hogy mindenütt, így nálunk is ugyanazt az utat járta be Cochem Krisztus-életrajza. Ahogy a mű, és annak stílusa az átírások során racionalizálódott, és az érzelmi hangsúlyok háttérbe szorultak; ahogy egyre közelebb került az evangéliumi hagyományokhoz, és a 19. század végének kiművelt lelkiségi irodalmához annál kevésbé talált magának utat a szélesebb olvasóközönség, különösen pedig az egyszerű emberek körében. Így Cochem művének legfőbb közvetítője továbbra is a 18. századi klarissza *Makula nélkül való tükre* maradt.